

Українська академія аграрних наук
Інститут аграрної економіки

На правах рукопису

АРАНЧІЙ ВАЛЕНТИНА ІВАНІВНА

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЯЛОВИЧНИН В
М'ЯСНОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК І ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ
/НА МАТЕРІАЛАХ СПЕЦГОСПІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ/

Спеціальність 08.06.01 - Економіка
підприємств і форми господарювання

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Аранчій В. І.

Київ - 1995 р.

658

00357746 (W)

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Націоне

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор

Мертенс Володимир Петрович.

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор

Підлісецький Гліб Макарлович

кандидат економічних наук, доцент Положенко Микола

Герасимович.

Провідна організація - Полтавське науково-виробниче об'єднання "Еліта", УААН м.Полтава.

Захист відбудеться 24 травня 1995 року на засіданні спеціалізованої вченої Ради К 01.52.02. Інституту аграрної економіки Української академії аграрних наук за адресою: 252022, Київ-22, вул.Героїв оборони, 10, Інститут аграрної економіки УААН.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці інституту.

Автореферат розіслано "1" квітня 1995 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

Малік М.Й.

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

I. Загальна характеристика роботи

I. Актуальність дослідження. Аграрно-промисловий комплекс /АПК/ є важливою сферою економіки України. Тут зосереджено близько третини основних виробничих фондів, працює четверта частина зайнятих у народному господарстві працівників, виробляється близько 40 % валового сукупного суспільного продукту та третина національного доходу. Проте створений виробничий потенціал виявився неспроможним вирішувати сучасні завдання продовольчого забезпечення країни.

Особливо загострилася ситуація в АПК починаючи з 1992 р. внаслідок лібералізації цін та неконтрольованого зростання їх на матеріально-технічні ресурси. Продовжує знижуватись виробництво м'яса, молока, яєць, а закупівлі в державні ресурси скоротились на 36 %. Основними причинами цього є порушення міжгосподарських зв'язків, розбалансованість матеріально-технічного постачання і зниження ресурсного забезпечення, розлад кредитно-фінансової і грошової систем, посилення інфляційних процесів, погіршення використання трудових ресурсів.

Тому головним завданням переходу до ринкових відносин на найближчий період є стабілізація розвитку аграрно-промислового комплексу, стримування негативних процесів, що охопили аграрний сектор економіки, та забезпечення нарощування виробництва продовольчих ресурсів, зокрема м'яса.

У розвитку проблем підвищення економічної ефективності виробництва яловичини вже зроблено значний внесок з боку вітчизняних учених - Бугуцького О.А., Голованова А., Кутікова С.І., Мертенса В.П., Лукінова І.І., Невмержицького І., Омеляненка О.О., Радченка В.В., Саблука П.Т. та інших. Проте, багато важливих методологічних та практичних питань з цієї проблеми при переході до ринкової економіки і нині недостатньо висвітлені.

Збільшення виробництва й поліпшення якості м'яса - одне з найвідповідальніших і найскладніших завдань, поставлених перед працівниками АПК. У багатьох країнах світу його розв'язують за рахунок нарощування виробництва яловичини. Порівняно з м'ясом інших видів тварин у ній більше, ніж у свинині, білків /19-20 %/ і менше жиру, що задовольняє вимоги більшості споживачів.

Поступаючись за швидкістю зростання свиням і птиці, велика рогата худоба має великі переваги, оскільки здатна перетворювати в м'ясо

поживні речовини зелених, грубих, соковитих кормів, а також відходів промислових виробництв, наприклад, жому, які не спроможні у великій кількості споживати моногастричні тварини. Це можливо завдяки природній здатності великої рогатої худоби перетравлювати клітковину, запаси якої в біомасі планети величезні.

Різке збільшення виробництва м'яса в Україні і Полтавській області зокрема – це питання сьогодні, як ніколи, стоїть дуже гостро. Потенційні можливості виробництва яловичини використовуються далеко не повністю. Вихід м'яса /живої маси/ з розрахунку на одну голову великої рогатої худоби становить 113 кг. Одним з факторів, що спричиняє втрати живої маси тварин і ресурсів м'яса є нерівномірність, протягом року, поставка худоби на м'ясопереробні підприємства.

Необхідність пошуку оптимального вирішення даних проблем визначає актуальність і вибір теми дисертаційної роботи, мету і послідовність наукового дослідження.

2. Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка шляхів підвищення економічної ефективності виробництва яловичини в м'ясному підкомплексі АПК.

Його завданнями є:

- вивчення суті економічної ефективності виробництва та наукове обґрунтування її особливостей у м'ясному підкомплексі, розробка методик дослідження економічної ефективності виробництва яловичини та інтеграційних зв'язків у м'ясному підкомплексі;
- оцінка ресурсного потенціалу досліджуваних господарств та впливу рівня інтенсивності на економічну ефективність виробництва яловичини;
- поглиблення інтеграційних зв'язків спецгоспів з м'ясопереробними підприємствами;
- обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності виробництва яловичини на основі удосконалення інтеграційних зв'язків у м'ясному підкомплексі АПК;
- розробка конкретних організаційно-економічних рекомендацій підвищення економічної ефективності виробництва яловичини;
- визначення ролі ринку у підвищенні ефективності виробництва яловичини;
- зміцнення кормової бази на основі оптимізації посівних площ; удосконалення технологічного і організаційного забезпечення

виробництва яловичини, а також підвищення ефективності виробництва яловичини в умовах ринку.

3. Предмет та об'єкти дослідження. Предметом дослідження є проблеми підвищення економічної ефективності виробництва яловичини.

Об'єктом дослідження обрані 22 спецгоспи, створені на базі колективних сільськогосподарських підприємств та 7 районних міжгосподарських підприємств по вирощуванню і відгодівлі великої рогатої худоби Полтавської області.

4. Методологія та методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційної роботи є наукові праці вчених - економістів, законодавчі акти та нормативні документи Верховної Ради України, Укази Президента, Кабінету Міністрів та Міністерства сільського господарства і продовольства України з питань розвитку агропромислового комплексу.

В процесі дослідження застосовувались такі методи: статистичний, аналітичний, монографічний, групувань, кореляційно-регресійний, динамічних рядів, економіко-математичний з використанням персональних комп'ютерів, розрахунково-конструктивний та інші методи і прийоми проведення економічних досліджень.

5. Наукова новизна і результати дослідження, які виносяться на захист. Наукова новизна досліджень полягає у:

- обґрунтуванні особливостей економічної ефективності виробництва яловичини у м'ясному підкомплексі;
- визначенні ступеня залежності між використанням ресурсного потенціалу м'ясного скотарства і економічною ефективністю виробництва яловичини;
- визначено вплив комплексу факторів: продуктивності великої рогатої худоби; трудомісткості виробництва 1 ц м'яса великої рогатої худоби; затрат кормів на 1 ц приросту на собівартість 1 ц яловичини.

Враховуючи інтеграційні зв'язки між спецгоспами і м'ясопереробними підприємствами обґрунтовані основні напрями підвищення ефективності виробництва яловичини.

Ступінь новизни наукових результатів в м'ясному підкомплексі АПК визначається, в першу чергу, поєднанням виробничих структур з переробкою і реалізацією продукції в межах адміністративного

району на початку ринкових відносин. По-друге, натуральні і вартісні показники найбільш повно характеризують використання трудових, земельних і матеріальних ресурсів на період відгодівлі молодняка великої рогатої худоби, який виходить за межі календарного року.

На основі аналізу фактичного стану виробництва яловичини виявлені резерви підвищення ефективності галузі, практична реалізація яких дає можливість збільшувати обсяг і покращувати якість продукції. Використання в роботі системи показників і методів можуть бути примінені для удосконалення економічного аналізу господарської діяльності на підприємствах з аналогічними природними і економічними ресурсами і умовами.

На захист виносяться наступні основні положення:

- наукове обґрунтування особливостей економічної ефективності виробництва у м'ясному підкомплексі АПК та методики її дослідження;

- впливу рівня інтенсивності виробництва яловичини на продуктивність тварин і вихід валової продукції;

- пропозиції по поглибленню інтеграційних зв'язків в м'ясному підкомплексі АПК;

- рекомендації господарствам по поліпшенню кормової бази та організаційно-технологічному забезпеченню виробництва яловичини;

- шляхи підвищення економічної ефективності яловичини в умовах ринкових відносин.

6. Практичне значення роботи. Використання у практичній роботі опрацьованих у процесі дослідження рекомендацій дозволить господарствам вдосконалити методику визначення сучасного та перспективного рівнів економічної ефективності виробництва яловичини; провести оцінку впливу окремих факторів і їх системи на рівень собівартості яловичини; економічно обґрунтувати типи годівлі м'ясної худоби і структуру кормовиробництва для господарств із середньодобовим приростом живої маси молодняка при вирощуванні і відгодівлі 700-800 грамів; визначити шляхи підвищення економічної ефективності виробництва яловичини в умовах ринкових відносин.

для практичного вирішення поставлених питань передбачено впровадження автоматизованої системи аналізу, планування і управління виробництвом тваринницької продукції /"СЕЛЕКС" - селекція - економіка - система/. Дана система впроваджена в господарствах Дубенського, Новосанжарського, Чутівського і Великобагачанського районів. Впроваджується в Оржицькому, Шишацькому і Карлівському районах.

Дисертація виконана у відповідності з планом наукових досліджень кафедри економіки сільського господарства Національного аграрного університету, як складової частини теми кафедри /номер державної реєстрації 81083402/.

7. Апробація впровадження результатів досліджень. Робота обговорена і схвалена на засіденні кафедри економіки сільського господарства Національного аграрного університету /протокол № 7 від 30 грудня 1994 р./ Основні результати досліджень отримали позитивну оцінку на наукових конференціях професорсько-викладацького складу Полтавського сільськогосподарського інституту /1990-1994р./.

Пропозиції та рекомендації по виявленню і використанню резервів підвищення економічної ефективності виробництва яловичини прийняті до впровадження Полтавським обласним управлінням сільського господарства і продовольства.

8. Публікації. З проблеми, що досліджується, пошукачем опубліковано 4 роботи загальним обсягом 1,3 ум. друк. арк. /список наведено в кінці автореферату/.

9. Обсяг і структура дисертації. Дисертація написана українською мовою, викладена на 187 сторінках машинописного тексту і складається з вступу, трьох глав, висновків і пропозицій, містить 41 таблицю, списку використаної літератури з 188 найменувань та додатки з 12 найменувань.

Структура дисертації така:

Вступ.

Глава 1. Наукові основи економічної ефективності виробництва яловичини і інтеграційних зв'язків в м'ясному підкомплексі.

1.1. Суть економічної ефективності виробництва та її особливості в м'ясному підкомплексі. 1.2. Методика досліджень економічної ефективності виробництва яловичини і інтеграційних зв'язків у м'ясному підкомплексі.

Глава 2. Аналіз економічної ефективності виробництва яловичини

ни і інтеграційних зв'язків у м'ясному підкомплексі. 2.1. Характеристика природних умов і оцінка ресурсного потенціалу досліджуваних господарств. 2.2. Рівень інтенсивності виробництва яловичини і його вплив на продуктивність тварин і вихід валової продукції. 2.3. Економічна ефективність виробництва яловичини. 2.4. Інтеграційні зв'язки сільськогосподарських підприємств з переробною промисловістю.

Глава 3. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва яловичини та удосконалення інтеграційних зв'язків у м'ясному підкомплексі АПК. 3.1. Перспективи виробництва яловичини в досліджуваних господарствах. 3.2. Зміцнення кормової бази. 3.3. Технологічне та організаційне забезпечення виробництва яловичини. 3.4. Удосконалення селекційної та племінної роботи в скотарстві. 3.5. Роль ринку у підвищенні ефективності виробництва яловичини.

Висновки і пропозиції. Література. Додатки.

II. Основні наукові ідеї, положення та висновки дисертації

I. Головним завданням переходу до ринкових відносин на найближчий період є стабілізація розвитку агропромислового комплексу, стримання негативних процесів, що охопили аграрний сектор економіки та забезпечення нарощування виробництва продовольчих ресурсів. Економічна ефективність так само як і власне виробництво є вічною проблемою, а тому дослідження її в різних галузях є актуальною і своєчасною.

Скотарство – одна з найважливіших галузей сільського господарства. В цій галузі головними знаряддями виробництва виступають тварина і земля. Тому, при визначенні суті ефективності скотарства ці об'єктивні фактори повинні прийматися до уваги. Отож, під ефективність скотарства, як галузі сільського господарства, слід розуміти істотне збільшення виробництва високоякісної валової продукції /яловичини/ необхідної суспільству і валового доходу на умовну голову худоби і одиницю кормової площі з найменшими матеріально-грошовими затратами на одиницю продукції на основі підвищення продуктивності праці, повного використання всіх засобів виробництва /включаючи худобу і землю/.

Більшість питань визначення ефективності виробництва в колективних сільськогосподарських підприємствах недостатньо вивчені і визивають дискусії економістів. Це пояснюється складністю категорії ефективності в методологічному відношенні, відсутністю чіткого розмежування таких понять як суть, критерій, показник. В економічній літературі зустрічаються випадки ототожнення понять критерій та показник економічної ефективності, хоча між ними існує різниця, яка виражається в тому, що критерій з найбільшою повнотою відображає суттєвість категорії ефективності. Кожний окремо взятий показник характеризує лише одну із її сторін, в сукупності ж вони дають всебічне кількісне її вимірювання.

Суть ефективності відображає якісну сторону, а показники характеризують її в кількісному визначенні, і хоч обидві сторони знаходяться в постійному поєднанні, це не означає їх рівнозначності. Пов'язуючою ланкою між ними служить критерій, визначення якого має загальнометодологічне значення. Суспільство в найбільшій мірі зацікавлено у збільшенні продукції і зниженні затрат на її виробництво. Цим визначається суть критерію ефективності сільськогосподарського виробництва.

2. Аналіз економічної ефективності виробництва яловичини в досліджуваних господарствах базується на традиційних загальноприйнятих підходах по інтерпретації змісту економічної ефективності та її показників.

Нині в області діють 29 спеціалізованих на виробництві яловичини господарств, з них 7 міжгосподарських підприємств. Крім того, 2 господарства затверджені як племінні репродуктори по розведенню чернігівського і придніпровського типів м'ясної худоби, є базовими по утворенню української м'ясної породи худоби.

Фінансовий стан підприємств в основному є результатом виробничої та комерційної діяльності і формується під сукупним впливом виробничих фондів, земельних та трудових ресурсів. Результати аналітичного вивчення дають підставу стверджувати, що фінансовий стан більшості спецгоспів, незважаючи на високий рівень рентабельності - 229,3 % в 1993 р. не відповідає сучасним вимогам відтворення виробництва. Великий розрив у часі між затратами на виробництво і одержанням і реалізацією яловичини в результаті зростання цін сприяє зростанню рентабельності, але кожний наступний процес виробництва вимагає нових вкладень, індексованих на рівень інфляції за цей період.

Можливості збільшення виробництва яловичини в спеціалізованих господарствах у багатьох випадках визначаються їх ресурсним потенціалом. Загальна вартість ресурсів з розрахунку на господарство в 1993 році склала 200-300 млн.крб., а ресурсозабезпеченість на 1 га сільськогосподарських угідь - 5-6 млн.крб. З урахуванням ресурсного потенціалу визначаються можливості підприємств у виробництві і реалізації продукції, вкладаються договори із заготівельними організаціями на її продаж державі.

У процесі аналізу, автором встановлено, що основним фактором, який позитивно позначається на формуванні валового доходу, прибутку і рентабельності, є забезпеченість підприємств основними фондами і оборотними засобами та власними джерелами утворення останніх. Вплив інших факторів /землі і трудових ресурсів/ у досліджуваній сукупності господарств менш істотний, що пояснюється, насамперед, недосконалістю існуючої методики оцінки окремих складових ресурсного потенціалу.

3. Аналіз показує, що з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь господарствами області у 1993 р. було вироблено 79,0 ц яловичини, що на 41,8 ц, або майже у півтора раза менше проти 1990 р. /таблиця 1/.

В той же час в господарствах, які спеціалізуються на вирощуванні і відгодівлі великої рогатої худоби, цей показник становив у 1993 р. 115,4 ц, що на 46,1 % більше, ніж в середньому по області, а в міжгосподарських підприємствах - 105,3 ц, або більше на третину. Слід відмітити, що в порівнянні з 1990 р. виробництво м'яса на 100 га сільськогосподарських угідь по спецгоспах зменшилось на 25,5 % /на 33,4 ц/, тоді як по області - на 34,6 %. Проте у міжгоспах цей показник знизився на 35,8 % /58,8 ц/. Отже, в останні роки, незважаючи на економічну кризу, спеціалізовані господарства функціонували успішніше, ніж міжгосподарські підприємства на відгодівлі великої рогатої худоби. Це пояснюється, перш за все, недостатньою кількістю поголів'я худоби, яке колективні господарства передають у міжгоспи для відгодівлі, тобто залишається багато вільних скотомісць, а також недостатньою забезпеченістю кормами, що їх також виділяють господарства області.

4. Узагальнюючими показниками рівня інтенсивності тваринництва є сума річних витрат виробництва та розмір затрат живої праці на голову худоби. Ці показники інтенсивності повинні збільшувати-

Таблиця 1

Динаміка виробництва яловичини в господарствах
Полтавської області

Роки	Валове вироб- ництво ялови- чини на 100 га; с.-г угідь, ц	Індекси		Збільшення /+/, зменшення /-/ в середньому з	
		базисні	цепні	базисним роком, ц	попереднім роком, ц
<u>1. По всіх 554 господарствах області</u>					
1987	119,7	1,00	1,00	-	-
1988	123,5	1,03	1,03	+3,8	+3,8
1989	124,9	1,04	1,01	+5,2	+1,4
1990	120,8	1,01	0,97	+1,1	-4,1
1991	115,1	0,96	0,95	-4,6	-5,7
1992	103,8	0,87	0,90	-15,9	-11,3
1993	79,0	0,66	0,76	-40,7	-24,8
<u>2. По 22 спеціалізованих господарствах</u>					
1987	147,2	1,00	1,00	-	-
1988	152,4	1,04	1,04	+5,2	+5,2
1989	153,3	1,04	1,01	+6,1	+0,9
1990	154,8	1,05	1,01	+7,6	+1,5
1991	151,7	1,03	0,98	+4,5	-3,1
1992	156,7	1,13	1,09	+8,5	+4
1993	115,4	0,78	0,70	-31,8	-40,3
<u>3. По 7 міжгосподарських підприємствах</u>					
1987	99,4	1,00	1,00	-	-
1988	166,8	1,68	1,68	+67,4	+67,4
1989	158,2	1,59	0,95	-58,8	-8,6
1990	164,1	1,65	1,04	+64,7	+5,9
1991	132,7	1,34	0,81	+33,3	-31,4
1992	121,5	1,22	0,92	+22,1	-11,2
1993	105,3	1,06	0,87	+5,9	-16,2

тись з розрахунку на голову худоби, а затрати живої праці повинні зменшуватись. Але сучасний рівень виробництва яловичини характеризується ще низькою живою вагою і вгодованістю молодняка, який реалізується на м'ясо, допускаються наднормативні витрати кормів і коштів на одиницю продукції, собівартість її залишається високою. Проведене статистичне вивчення варіаційних рядів свідчить про те, що в спеціалізованих господарствах області в 1993 р. склалися такі середні рівні показників: середньодобові прирости - 470,18 г; витрати кормів на 1 ц приросту - 16,18 ц к.од.; рівень годівлі в розрахунку на 1 голову великої рогатої худоби - 22,48 ц к.од.; вартість 1 ц кормів - 5131,32 крб.; трудомісткість - 26,83 люд.-год. Все це свідчить про те, що генетичний потенціал області порід великої рогатої худоби дозволяє від молодняка, при повному забезпеченні кормами з розрахунку 23-24 ц к.од. на середньорічну голову і 42 ц к.од. за весь період його вирощування і відгодівлі отримувати по 500-600 г середньодобового приросту і виростити на одну початкову голову великої рогатої худоби не менше 130 кг яловичини. Чисельність молодняка живою масою при здачі 350-400 кг повинна становити не менше 77 %.

5. Нарощувати виробництво яловичини передбачається за такими основними напрямками інтенсифікації: забезпечення повноцінної годівлі з розрахунку не менше 23 ц к.од. на середньорічну голову молодняка при такій структурі кормів за поживністю /в процентах/: концкормами - 24-28, силос - 26-28, корнеплоди - 2, інші соковиті - 4-5, сіно - 5-6, сінаж - 7-9, солома - 4-5, зелені - 15-17 і молочні - 4-5. Крім цього буде згедовано на одну голову заміника незбираного молока - по 2,8 кг і стартерних комбікормів по 30 кг; поліпшення відтворення стада за рахунок зменшення кількості ялових корів, кращого збереження поголів'я та використання надремонтних телиць для додаткового надходження помісячного поголів'я; створення плеємної бази м'ясного скотарства за рахунок поліпшення роботи дівчих та організації нових репродукторів м'ясного напрямку продуктивності; удосконалення потокової двоетапної технології інтенсивного вирощування та відгодівлі худоби, впровадження комплексної механізації, автоматизації та комп'ютеризації всіх виробничих процесів; поглиблення спеціалізації господарств і доведення виробництва яловичини в спецгоспах до 57-60 % від виробництва її в суспільному секторі.

Ці та інші заходи дозволять господарствам домогтися підвищення продуктивності молодняка і валового виробництва яловичини без збільшення поголів'я худоби, виключно за рахунок інтенсифікації галузі. Підвищення здавальних вагових кондицій худоби до віку 16-18 міс. повинно стати визначальним напрямом у збільшенні виробництва яловичини.

6. За досліджуваній період процес інтенсифікації скотарства в спецгоспах характеризується, з однієї сторони, ростом показників рівня і результатів інтенсифікації, а з другої - неадекватним підвищенням економічної ефективності виробництва яловичини. При цьому зміна показників ефективності здійснювалась нерівномірно і з протиріччями: рівень ефективності використання одних виробничих ресурсів в галузі підвищився, а інші - навпаки - значно знизився.

Прослідкувати динаміку показників економічної ефективності виробництва яловичини дозволять дані таблиці 2. Так, продуктивність праці в скотарстві досліджуваних господарств збільшилась на 12,3 %, що знайшло своє відображення також в зниженні трудомісткості виробництва яловичини; виробництво м'яса на 1 крб. витрат виробництва знизилось на 7,4 % і склало 0,50 кг; на 1 ц корм.од. на 4,6 % і склало 7,6 кг. Собівартість же 1 ц яловичини має стійку тенденцію до росту, і тільки дякуючи постійному збільшенню рівня закупівельних цін рівень рентабельності зріс на 63,7 % в 1991 р. порівняно з 1987 р. Це означає, що в галузі є значні резерви по підвищенню ефективності виробництва яловичини за рахунок більш раціонального використання як наявних, так і додаткових вкладень.

7. Підвищення економічної ефективності виробництва яловичини - динамічний процес, який здійснюється під впливом комплексу факторів. Основні з них наступні: вплив спеціалізації, концентрації поголів'я та рівня годівлі молодняка великої рогатої худоби на економічну ефективність виробництва яловичини. Дослідження проводились з використанням методу статистичних групувань. Встановлено, що в останні роки спостерігається суттєве підвищення в товарній продукції питомої ваги м'яса великої рогатої худоби, що свідчить про поглиблення їх спеціалізації, особливо на виробництві яловичини, доля якої складає 60 відсотків від загальних обсягів виробництва м'яса. Однак це не сприяло суттєвому підвищенню економічної ефективності галузі. Поглиблення спеціалізації на базі

динаміка основних показників економічної
ефективності виробництва яловичини в
· спецгоспах Полтавської області

Показники	1987 р.	1988 р.	1989 р.	1990 р.	1991 р.	1991 р. в % до 1987 р.
Витрачено кормів на 1 ц приросту, центнерів кормо- вих одиниць	11,29	11,64	11,36	10,93	11,24	99,5
Вироблено м'яса, кілограмів на:						
1 людино-годину	3,01	3,16	3,17	3,43	3,38	112,3
1 центнер кормо- вих одиниць	6,0	8,5	7,1	7,4	7,6	95,4
1 карбованець вит- рат виробництва	0,54	0,58	0,57	0,53	0,50	92,6
Трудомісткість 1 центнера прирос- ту, люд.-г	26,0	25,0	21,0	22,0	25,0	96,2
Собівартість 1 ц яловичини, крб.	185,70	190,05	192,32	204,13	301,05	162,1
Ціна реалізації 1 центнера ялови- чини, крб.	234,49	246,90	268,55	294,28	272,06	243,0
Прибуток, всього, тис.крб.	690,50	794,40	946,05	1138,05	4808,55	696,4
в т.ч. на:						
1 голову великої рогатої худоби, крб.	120,34	159,31	241,03	243,03	663,36	551,2
1 центнера при- росту, крб.	81,24	84,57	115,54	133,48	376,65	463,5
Рівень рентабель- ності, %	26,3	29,9	39,6	44,2	90,0	63,7

міжгосподарської кооперації містить в собі значні ресурси для підвищення економічної ефективності. Викликана спеціалізацією концентрація виробництва створює сприятливі умови для найбільш ефективного використання землі, трудових і матеріальних ресур-сів, для комплексної механізації основних виробничих процесів; широкого впровадження в виробництво досягнень науки і передового досвіду. Аналіз за 1993 р. показує, що в господарствах з концент-

рацією поголів'я великої рогатої худоби більше, ніж 4000 голів виробництво приросту з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь більше у 2 рази; продуктивність праці вища в 3 рази; собівартість 1 ц приросту менша на 9,6 % у порівнянні з господарствами з концентрацією поголів'я до 2000 голів. Ефективне використання в спецгоспах кормових ресурсів, праці, підвищення якості зданої худоби і закупівельних цін дозволили знизити собівартість до 122,565 крб. і довести рівень рентабельності до 127,7 %. Про вплив рівня годівлі молодняка великої рогатої худоби на економічну ефективність виробництва яловичини автором визначено, що в умовах інтенсивної годівлі затрати кормів в розрахунку на відгодівельну голову збільшуються і це супроводжується збільшенням ваги відгодівельної тварини. Однак при цьому зростають витрати корму на одиницю продукції, що обумовлено неповноцінною годівлею. З ростом рівня годівлі великої рогатої худоби в 2,3 рази продуктивність тварин зростає, а собівартість приросту знижується, і в кінцевому результаті рівень рентабельності становить 149,2 %.

Оскільки корми в структурі собівартості приросту великої рогатої худоби спеціалізованих господарств займають 40-50 %, зниження їх витрат на 1 ц приросту є одним з основних ресурсів підвищення рентабельності скотарства, бо в багатьох досліджуваних спецгоспах спостерігаються перевитрати кормів. Тут має великий дифіцит протеїну, а також недоброякісні корми переводяться в кормові одиниці за коефіцієнтами, встановленими для повноцінних кормів. Перевитрати кормів у спецгоспах допускаються в основному в часи зивомої і весняної годівлі тварин в результаті незбалансованості раціонів за протеїном. Успішне вирішення питань кормової бази є однією з головних умов підвищення рентабельності виробництва в цих господарствах.

8. Собівартість і ціна - це ті фактори, які зумовлюють рівень рентабельності. В нинішніх умовах інфляції та нестабільності цін рентабельність виробництва яловичини залежить від собівартості і ціни реалізації, причому в більшій мірі від останньої. Автором був проведений кореляційно-регресійний аналіз залежності собівартості виробництва 1 ц м'яса великої рогатої худоби від сукупності факторів, а саме: продуктивності великої рогатої худоби; трудомісткості виробництва 1 ц м'яса великої рогатої худоби; затрат кормів на 1 ц приросту /або рівня годівлі з розрахунку на 1 голо-

ву великої рогатої худоби/. Аналіз проводився за функціями 3 видів: лінійної із вільним членом, ступінною і показниковою. Коефіцієнти регресії показують, на скільки одиниць зміниться результативна ознака Y при зміні однієї з факторних ознак X на одиницю при зафіксованому рівні інших факторів. Так, наприклад, коефіцієнт рівняння регресії $a_1 = 221,954$ показує, що при інших рівних умовах зміна продуктивності на 1 г привело до збільшення собівартості на 221,954 крб., $a_2 = 4376,36$ - що зміна трудомісткості на 1 люд.-год. - при фіксованому рівні інших факторів супроводжувалось збільшенням собівартості на 4376,36 крб., $a_3 = 3917,42$ - що при зміні і рівні затрат кормів на 1 ц корм.од. собівартість зросла на 3917,42 крб. Вільний член рівняння регресії $a_0 = -12740,36$ акумулює в собі дів всіх неврахованих в залежності факторів. Зростання собівартості центнера живої ваги реалізованої рогатої худоби в усіх об'єктах дослідження йде за рахунок підвищення оплати праці і вартості кормів.

9. Основними шляхами підвищення виробництва яловичини в спецгоспах на вирощуванні і відгодівлі великої рогатої худоби є:

а/ зниження собівартості товарного поголів'я тварин за рахунок підвищення продуктивності праці тваринників, скорочення витрат, здешевлення виробництва, заготівлі кормів;

б/ збільшення здавальної ваги реалізованих тварин;

в/ підвищення вгодованості тварин;

г/ скорочення строків вирощування і відгодівлі молодняку великої рогатої худоби до 16-18 міс. за умови інтенсифікації процесів;

д/ подальша концентрація скотарства і скорочення на її основі витрат по зооветеринарному і транспортному обслуговуванню тварин.

Висока економічна ефективність виробництва продукції дає змогу систематично збільшувати масу прибутку на підприємстві, досягти оптимального рівня рентабельності галузі.

10. Важливою ланкою м'ясопродуктового підкомплексу є м'ясопереробна промисловість. Вона дає 30 % загального обсягу валової продукції харчової промисловості області. На сьогодні агропромислові зв'язки між підприємством і м'ясокомбінатом не покращились, тому і спостерігаємо по даних таблиці 3 спад поголів'я великої рогатої худоби та виробництва м'яса і м'ясопродуктів I і II катего-

Таблиця 3

Динаміка спаду поголів'я великої рогатої худоби та виробництва м'яса яловичини на Полтавському м'ясокомбінаті

Показники	1990 р.	1991 р.	1992 р.	1993 р.	1993 р. в % до 1990 р.
Кількість голів	106371	106565	106119	80734	75,9
Жива вага, т	43455	43863	41258	30330	69,8
Виробництво м'яса, т	21116	21231	19678	14165	67,1
Вихід м'яса, %					
I категорії	67,4	63,3	53,8	51,4	x
II категорії	32,6	36,7	46,2	48,6	x

рії на м'ясопереробному підприємстві Полтавської області на 32,9 % за період з 1990 по 1993 роки. Це пояснюється зменшенням відгодівельного поголів'я великої рогатої худоби в спецгоспах, Господарства "шукаць" більш вигідний ринок збуту м'яса, ніж державні м'ясопереробні підприємства. Автор вважає, що важливим фактором підвищення ефективності виробництва в м'ясопродуктовому підкомплексі є підвищення якості продукції, що забезпечує реалізацію її за більш високими цінами та додатковий грошовий прибуток. Процес підвищення якості продукції слід розглядати в органічному зв'язку з діяльністю підприємств м'ясної промисловості. Висока якість сировини і найбільш повне його використання при переробці забезпечує зростання ефективності виробництва. На Полтавщині вага великої рогатої худоби вищої вгодованості за 1986-1993 роки склала 398 кг, середня вага проданої голови великої рогатої худоби збільшилась з 353 кг в 1975 р. до 404 кг в 1991 р. і 360 кг в 1993 р.

Аналіз сучасного стану показав, що в розвитку галузей підкомплексу склались наступні найбільш суттєві диспропорції:

- між збільшенням поголів'я худоби та низьким рівнем кормової бази. Забезпеченість кормами за 1991-1993 рр. знизилась і склала 35-40 % до потреби. В кормовиробництві склались стійкі диспропорції між кількістю і якістю вироблених кормів, обсягами заготовлених кормів, наявністю техніки, особливо збиральної, а

також транспорту і місткостей кормосховищ та інших;

- між збільшенням обсягів тваринницької продукції і потужностями переробних підприємств. В окремих районах області забезпеченість потужностями для переробки м'яса склала 50-80 %.

Основа перспективного розвитку всіх галузей підкомплексу - інтенсифікація та індустріалізація виробництва, рост фондозабезпеченості та фондоозброєності праці.

II. З метою задоволення потреб населення в м'ясі необхідно вжити ефективних заходів до прискорення темпів приросту його виробництва в усіх районах області. За даними динамічних рядів спостережень про: виробництво яловичини на 100 га сільськогосподарських угідь по всіх господарствах області, по спеціалізованих господарствах, по міжгосподарських підприємствах були проведені розрахунки для обґрунтування значення даних показників. Досліджувались тренди II видів: від лінійного до логарифмічного. Придатними для прогнозу з них є лише 7, а достовірним, на думку автора, можна вважати прогнозування по гіперболічному тренду /для всіх господарств/, по гіперболічному й логарифмічному трендах /для спеціалізованих господарств/, по показниковому і ступеневим трендом /для міжгосподарських підприємств/. Результати прогнозування наведені в таблиці 4. По трендам для міжгосподарських підприємств отримані однакові прогнозні значення.

Встановлено, що при прогнозі відбувається проста екстраполяція тенденції, яка склалась, в т.ч. дані значення показника будуть отримані в перспективі і лише при збереженні ситуації, яка склалась за останні роки, внаслідок падіння виробництва м'яса великої рогатої худоби в господарствах. Зрозуміло, що значно на прогнозні значення вплинуло різке зниження виробництва яловичини в 1993 р. Тому ці перспективні значення можна вважати результатами песимістичного прогнозу, котрий оправдається, якщо кардинально не буде змінюватись підхід до сільськогосподарського виробництва взагалі, та виробництва м'яса, зокрема.

12. У дослідженні пропонуються такі головні напрями і шляхи підвищення економічної ефективності виробництва яловичини:

- Основний приріст яловичини в прогнозований період /розрахунки проводились на ПЕОМ/ забезпечуватиметься за рахунок інтенсивного вирощування молодняка всіх період, досягнення середньодобових приростів 800-1000 г, забійної ваги - 450-500 кг і більше.

Таблиця 4

Прогнозні значення показника виробництва яловичини на 100 га сільськогосподарських угідь /за даними 1987-1993 рр./

Буди господарств	Тренди	Прогноз				
		1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.
Всі господарства області	$Y=103,36+24,4x$	106,41	106,07	105,80	105,58	105,40
	$Y=100,19-0,24x$	103,26	102,91	102,63	102,40	102,21
Спеціалізовані	$Y=144,35+7,74x$	145,31	145,21	145,12	145,05	144,99
	$Y=141,49-6,64x$	141,49	140,71	140,01	139,38	138,80
Міжгосподарські	$Y=145,51-0,023x$	121,31	118,59	115,92	113,31	110,77
	$Y=145,51+0,98x$	121,31	118,59	115,92	113,31	110,77

Тому спеціалізовані на дорощуванні і відгодівлі великої рогатої худоби господарства Полтавської області в перспективі повинні довести річне виробництво яловичини до 150 ц на 100 га сільськогосподарських угідь, для цього їм необхідно мати на цю площу середньорічне поголів'я 110-120 голів і отримувати не менше 2 ц приросту.

- За розрахунками для одержання 2 ц приросту на середньорічну голову на вирощуванні і відгодівлі великої рогатої худоби необхідно згодувати 20-23 ц к.од. з вмістом 90-100 г перетравного протеїну в кожній кормовій одиниці. При цьому в загальних витратах кормів /за поживністю концентрати повинні складати - 22,7 %, грубі - 11 %, соковиті - 39,6 % і зелені - 26,7 %.

- Вирішити проблему збільшення виробництва яловичини, підвищення її якості належить шляхом інтенсифікації польового та лукопасовищного кормовиробництва. Необхідно досягти, щоб гектар сіяних кормових культур давав не менше ніж 60 ц к.од. з вмістом в кожній 100-120 г перетравного протеїну, покращення сіножатей і пасовищ 14-15 ц, а осушені й поливні землі - 70-80 ц кормових

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

одиниць. Збільшити виробництво найбільш дешевого рослинного протеїну можливо шляхом розширення посівних площ і підвищення врожайності багаторічних трав, гороху, сої, ріпаку та інших білкових культур. Необхідно довести виробництво кормових культур до 75 ц к.од. з гектара.

- Впровадження потокової системи виробництва яловичини, поліпшення технології в спеціалізованих господарствах по виробництву яловичини порівняно з неспеціалізованими, відрегулювання роботи міжгосподарських підприємств по заключній відгодівлі худоби дає змогу збільшити прирости худоби на 30-50 %, на 5-6 місяців скоротити вирощування і відгодівлю худоби, значно зменшити витрати кормів, знизити затрати праці в півтора раза, а собівартість продукції - на 10-20 %, значно поліпшити якість продукції.

- Визначальними об'єктивними факторами, які обумовлюють необхідність створення нової галузі - спеціалізованого м'ясного скотарства є: продовольчі, соціально-економічні, ресурсні, енергетичні, екологічні. Розрахунки свідчать, що для більш повного забезпечення населення м'ясом, зокрема яловичиною, необхідно на даному етапі на кожні п'ять молочних корів мати одну м'ясну корову. Це дасть можливість через 7-8 років мати більше 1 млн. поголів'я м'ясних корів і виробляти додатково близько 400 тис. т яловичини, або 12-13 % від загальної кількості її виробництва: якість м'яса, вихід туші значно вищі у м'ясної худоби, обсяг м'яса вищих сортів досягає 60 процентів.

- Як свідчать дані досліджень, за минулі роки не вдалося створити ефективної системи регулювання міжгалузевих економічних взаємовідносин в агропромисловому комплексі. Нееквівалентність обміну сільськогосподарської промислової продукції стала традиційною. Підрахунки показали, що в 1986-1993 рр. фонд нагромадження сільськогосподарських підприємств більш як на 51 % формувався завдяки різним дотаціям, а частка доходів, що надходили від цінних каналів, становила лише 14 %. Через цю причину не забезпечується навіть знижений для сільського господарства рівень нормативної рентабельності, різко обмежуються можливості розширеного відтворення в аграрному секторі. Поєднання виробничо-управлінських структур із торговим і промисловим капіталом це новий шлях до саморегулювання аграрної економіки в межах адміністративного району на началах ринкових відносин. Державі зі свого боку необхідно

підтримувати вигідні для неї напрями агропромислової інтеграції, а в певні структури входити зі своїм капіталом, щоб мати вплив на розподіл результатів діяльності.

III. Перелік публікацій пошукача

1. Аранчій В.І., Копотун І.А. Шляхом широкої диспетчеризації // Механізація сільського господарства - 1987. - № 8.
2. Аранчій В.І., Тютюнник М.Г. Методические указания для проведения практических и семинарских занятий со слушателями ФПК и студентами по вопросам теории и практики внедрения арендного подряда. - Полтава, 1989.
3. Аранчій В.І. ЕОМ на службі тваринництва // Тваринництво України. - 1991. - № 10.
4. Аранчій В.І. Удосконалення племінної роботи в скотарстві // Тваринництво України. - 1994. - № 3.

Аранчий В.И. Экономическая эффективность производства говядины в мясном подкомплексе АПК и пути ее повышения /на примере спецхозов Полтавской области/. Диссертация является рукописью.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - Экономика предприятий и формы хозяйствования. Институт аграрной экономики УААН, Киев, 1995.

Предложены научно-обоснованные положения диссертации: анализ достигнутого уровня экономической эффективности производства говядины, обоснование уровня интенсивности производства говядины и его влияние на продуктивность животных и выход валовой продукции; предложения по углублению интеграционных связей в мясном подкомплексе АПК, рекомендации спецхозам по укреплению кормовой базы и организационно-технологическому обеспечению производства говядины; определены пути повышения экономической эффективности производства говядины в условиях рыночных отношений.

Ключові слова:

Яловичина, ціна, прибуток, якість, ринок.

Aranchiy V.I. The economic effectiveness of beef production in meat agro-industrial subcomplex (on the example of the Poltava region specialized farms). The thesis is a manuscript.

The thesis is the competition for a candidate's degree in economics, the speciality 08.06.01 - The enterprises' economics and the forms of management. The Institute of Agrarian Economics". The Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, 1995.

The following scientifically-grounded propositions are suggested: the analysis of the achieved level of beef production economic effectiveness; the grounds for the level of beef production intensity and its influence on the animal productivity and gross output; the propositions concerning the deepening of integration links in the meat subcomplex of the agro-industrial complex; some recommendations to the special farms concerning the strengthening of fodder basis and organizational-technological ensuring of beef production; finding the way of raising the economic effectiveness of beef production in market relations.

AB 32.233